

GUNSTADSETER

Gunstadseter malt 1926 av Karl Løkke. Bildet viser skålen og sælet, med den karakteristiske Sølenkletten i horisonten. Foto: Kr. Dahl, 2004.

- Bakgrunn** Denne redegjørelsen er utarbeidet av Kristian Dahl i forbindelse med registrering av seter i Ringebu i 2004, og omfatter i grove trekk hva man vet om Gunstadseter fra 1790-tallet fram til i dag.
- Fakta** Gardsnummer 91, bruksnummer 1, festenummer 99 i Stor-Elvdal kommune. Tilhører Sygard Gunstad, gardsnummer 42, bruksnummer 1 i Ringebu kommune.
- Beliggenhet** Fra gammelt av hadde Sygard Gunstad seter på Lauvåsen ved Jønnhalt i Ringebu. Ifølge opptegnelser gjort av John K. Mæhlum (1843-1930) i 1911, var det lensmann og gardbruker Iver Johannessen Randklev (1754-1812) som omkring 1790 flyttet setra til dens nåværende beliggenhet i Sollia. Han kjøpte Sygard Gunstad i 1787 og bygget også hovedbygningen på Gunstad. Det gamle seterbolet på Lauvåsen ble senere solgt til Kampestuen i Ringebu. Bakgrunnen for flyttingen til Sollia var sannsynligvis tilgangen på godt beite og nok bjørkeved. I liene rundt Gunstadsetra fantes begge deler rikelig fra naturens side. Dessuten var det langt til andre seter og generelt lite beitedyr fra andre gardar, selv om gamle rettsdokumenter kan berette om konflikter, spesielt i forhold til fastboende i Sollia.

Bebyggelse Setra består i dag av sæl, fjøs og geitehus samt tre hytter; Kvila, Friisstuggu og Brændsælet. Setra er over 200 år gammel og har gjennomgått forandringer og utvikling i takt med tida og etter brukernes behov.

Den gamle peisestua¹ og ostebua i det opprinnelige sælet samt geitehuset er mest sannsynlig eldgammelt tømmer som nok kan stamme fra 1790-årene. Det er vel heller ikke utenkelig at en del bygningstømmer ble kjørt over fjellet fra det gamle seterbolet og satt opp igjen på nåværende Gunstadseter. I så tilfelle er tømmeret enda eldre. Det finnes imidlertid ingen årstall som kan dokumentere alderen.

På grunnlag av bilder fra 1860-årene og utover var det på Gunstadseter ett sæl, tre fjøs og en stall kombinert med skåle. Sælet lå på dets nåværende plassering, mens kufjøset lå parallelt med dette et stykke nedenfor². Mellom disse lå det mest sannsynlig to mindre tømmerfjøs. Stallen og skålen var bygget sammen til ett hus og lå parallelt med sælet et stykke lenger opp i bakken. Utedoen lå nedenfor kufjøset. Det er fortsatt (i 2004) mulig å lokalisere rester etter grunnmurssteinene til de gamle fjøsene og stallen. Mest sannsynlig var disse bygningene den første bebyggelsen på Gunstadseter.

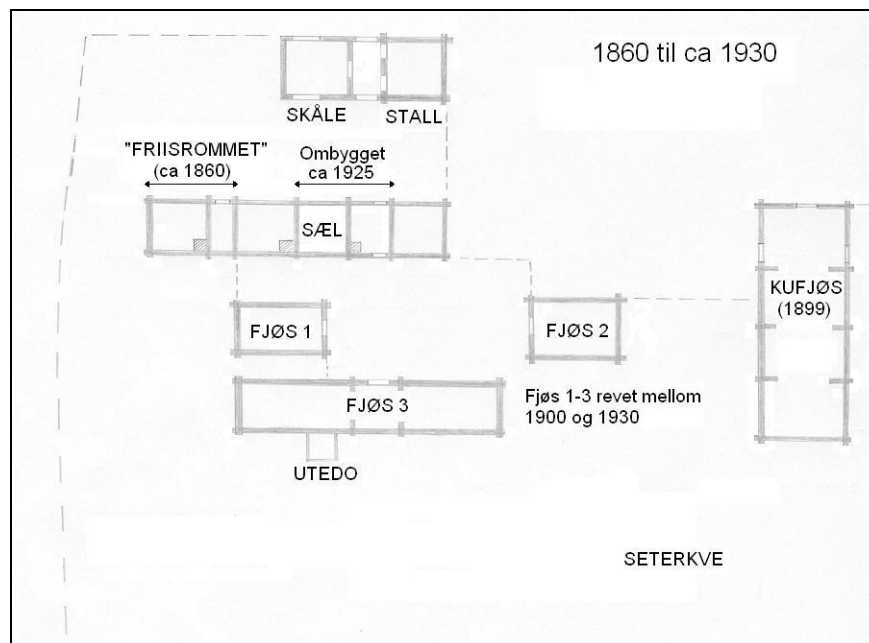
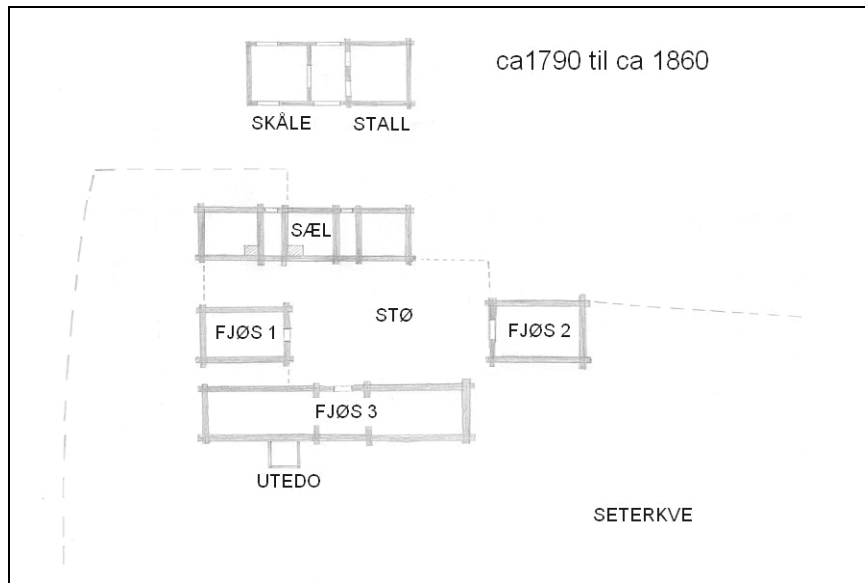
Bølingen slippes! Fotografiet viser deler av det som må være den opprinnelige bebyggelse på Gunstadsetra, og er helst tatt omkring 1910. Ukjent fotograf, avfotografert 2004 fra album tilhørende Solveig Dahl, Ringebu.

¹ I 1995 flyttet til Friis-stuggu ovenfor fjøsene.

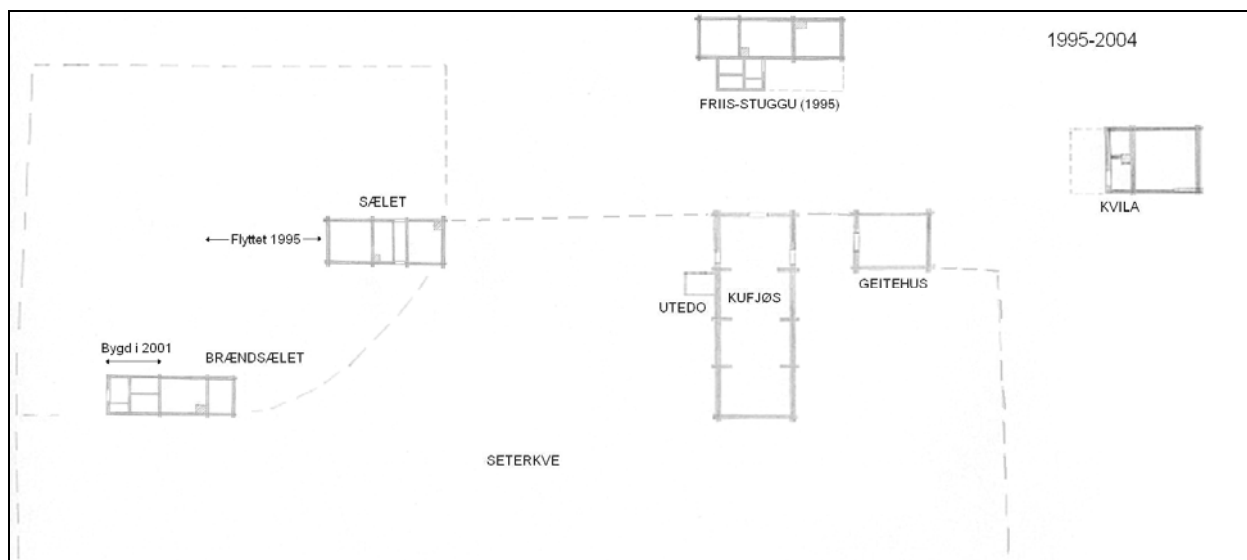
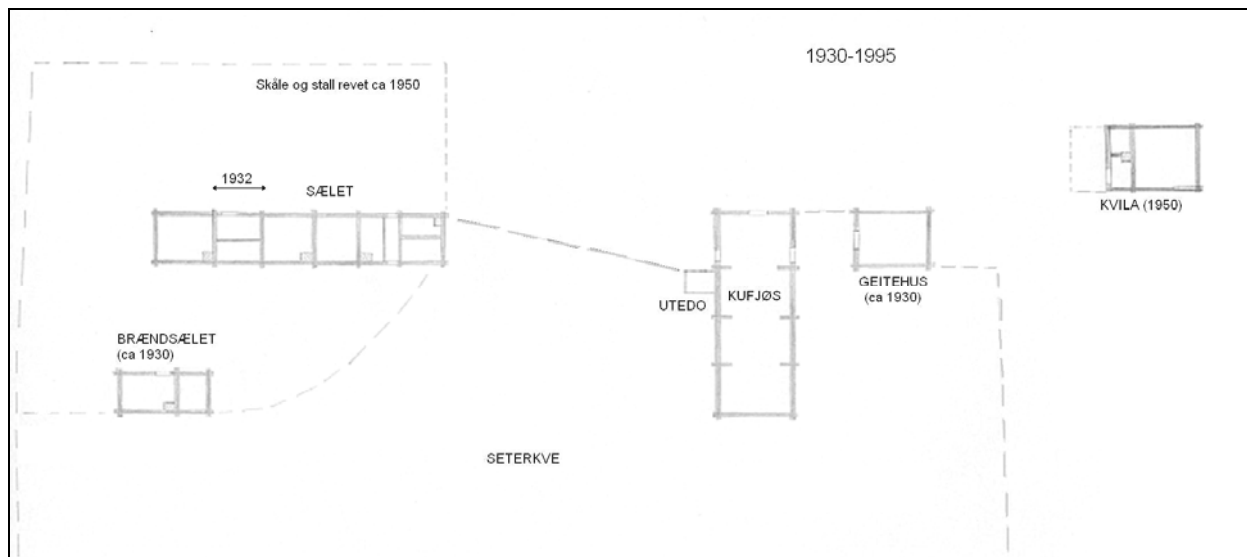
² Omtrent hvor Brændsælet ligger i dag (2004).

To meget gamle fotografier, som kan være tatt så tidlig som på 1860-tallet. Bildene stammer fra "jagtselskabet" som omkring 1860 fikk bygget det såkalte Friis-rommet i østenden av sælet. På baksiden av det øverste fotografiet er det påført "Til Hr. Lensmand Dahl fra Jagtselskabet".

Skisser av seterbebyggelsen fra 1790 til 1930. Framstillingen er i det vesentlige basert på fotografier. Kr. Dahl, 2004.

Skisser av seterbebyggelsen fra 1930 til 2004. Kr. Dahl, 2004.

Kufjøset

Kufjøset nedenfor sælet må ha blitt revet tidlig på 1900-tallet, for i 1899 bygde gardbruker og lensmann Hans Kristiansen Dahl (1838-1921) nytt kufjøs. Dette er fortsatt intakt og består av fire gjølminger hvorav tre er fundamentert på gråsteinsmur og den fjerde på trepilarer. Fjøset er seks meter bredt og tjuve meter langt og rommer trettitre kubåser. Fjøset er forsynt med skamfell med nedslipp. Opprinnelig hadde fjøset torvtak, som senere ble byttet ut med spon. Rundt 1960 ble det lagt på bølgeblekk. Omkring 1990 ble den ytterste gjølmingen jekket opp og understøttet. Nye fundamenter ble støpt og trepilarene ble erstattet med nye. I 2003 ble det innredet doer i øverste gjølmingen. Bygningen benyttes i dag vesentlig som lager.

Kufjøset på Gunstadsetra, bygget 1899. Bildet er tatt omkring 1930. Nummer to og fire fra venstre er Inger og Ragnhild Dahl, de øvrige er sommergjester. Ukjent fotograf.

To av de gamle fjøsene på Gunstadsetra. I høyre bildekant skimtes pipa i Friisrommet. Her ble "Hans" nær ble skutt da han skulle henge fisk til røking, og en av jegerne uforvarende skjøt gjennom taket! Bildet må være tatt tidlig på 1900-tallet. Ukjent fotograf.

Geitehuset

De to små fjøsene nedenfor sælet ble revet først på 1900-tallet, og mest sannsynlig ble deler av tømmeret satt opp igjen som geitefjøs vest for kufjøset omkring 1935. Arbeidet ble utført av Konrad Risstubben og Jørgen Romsåshagen.

Jørgine Strand (født 1925) kunne i 2004 fortelle at hun var med på Gunstadsetra som ungjente, hvor hennes mor Mina Slavolden arbeidet som budeie. Dette var i 1933, og den tida sto det fortsatt et fjøs på nedsiden av sælet som ble brukt som geitehus.

Ifølge opptegnelser gjort av Valdemar Dahl i "fremmendboka" på Gunstadsetra ble det slutt på geitedrifta sommeren 1941. Etter den tid har huset blitt benyttet som skåle, men båsfestene kan fortsatt sees på hver side av langveggene. Spontaket ble byttet ut med bølgeblikk i 1986. Huset måler fem ganger seks meter.

Geitehuset nærmest fotografen, deretter kufjøset med Brændsælet like bak, og sælet helt til høyre. Stallen ligger utenfor høyre bildekant. Fotografi fra etter 1935, ukjent fotograf.

Skålen og stallen – Kvila

Den gamle skålen og stallen var bygget som ett hus, og må ha ut fra bilder ha blitt satt opp tidligere enn 1860-årene. Skålen besto av bindingsverk, og var via en åpen gang bundet sammen med stallen som var laftet. Lensmann Hans Dahl skriver imidlertid at ny stall på setra ble bygget i 1901, så det er mulig at stallen ble erstattet da. I 1950 ble hele bygningen revet. Stall-tømmeret ble høvlet og satt opp igjen som hytte vest og opp for fjøsene av Konrad Risstubben. Hytta, kalt "Kvila" ble restaurert i 1974 av Pål Sveen og Anton Forrestad og har i dag stue, soveværelse og kombinert gang og kjøkken.

Stallen og skålen. Akvarell av den danske malerinne Dagmar Olrik. Hun bodde på Gunstad Sommerpensjonat og fikk karjolskyss med Valdemar Dahl over fjellet en sommerdag i 1923. Maleriet henger i "nordre" på Gunstad. Foto: Kr. Dahl, 2004.

"Kvila" sommeren 2004. Foto: Kr. Dahl.

Sælet

Sælet har blitt påbygget og endret flere ganger. Den tidligste beskrivelse av sælet finnes i prof. Jens Andreas Friis' beretning i boka *"Til fjells i ferien"*: *"På seteren har vi to stuer til vår rådighet, og mellom disse finnes en gang hvor Hans har sengen sin. Den ene stuen³ benyttes bare som soveværelse og er ustyrt med fire sengekarmmer med lokk, slik at de også kan benyttes som sofaer. Den andre stuen⁴ eller "salongen" er litt større enn soveværelset og har to fag vinduer. I denne finnes et stort bord, faste langbenker og krakker samt på den ene veggen fire høye skap (...). Soveværelset er ved en smal gang adskilt fra selet og dette igjen ved nok en gang adskilt fra melkebua; men alle har samme tak, og ved å gå gjennom fem dører kan man således komme fra melkebua til salongen"*.

Ut fra beskrivelsen skulle det bli seks, og ikke fem dører man måtte gjennom fra ende til ende. "Friis-rommet" eller "salongen" ble bygget av Arne Gunstad omkring 1860 på oppdrag av et "jakselskab" bestående av Professor Halvor Rasch, Fabrikkeier Michelet Drewsen, Direktør H.J.K. Kloumann og Professor Jens Andreas Friis⁵. Kompaniet har og blitt omtalt som "Åsdalskompaniet" idet de også residerte på Åsdalssetra. Arne Gunstad var sønn til gardbruker Ole Iversen Gunstad på Sygard Gunstad og var født i 1836.

Sælet slik det var fra ca 1860 til omkring 1925. Inngangen til Friisrommet var øyensynlig inngjerdet av hensyn til gjestetrafikken. Bekken var, praktisk nok, lagt rett forbi hushjørnet. Ukjent fotograf.

Den omtalte melkebua er mest sannsynlig den nåværende (2004) bua, fortsatt beliggende i enden av sælet og nå brukt som sengerom. De to gangene og "selet" Friis skriver om ble revet i 1920-årene og det ble tømret to rom mellom melkebua og peisestua, det ene benyttet som stue og det andre som "sælsgard". Sælsgarden ble senere delt i kjøkken og gang.

³ For øvrig omtalt som "peisestua" i denne fremstillingen. Ble flyttet i 1995 til Friis-stuggu.

⁴ For øvrig omtalt som "Friis-rommet". Ble flyttet i 1995 til Friis-stuggu.

⁵ Se brev fra Professor J.A. Friis til Lensmann Hans Kr. Dahl datert 10.10.1884, gjengitt i denne redegjørelsen.

”Friis-rommet” ble i 1932 flyttet lenger øst slik at rommet i mellom kunne forlenges og gi plass for både gang og soverom, det siste kalt ”Himmelrik”, hvis navn ble tildelt av fotturister som tydeligvis må ha trivdes godt der. Arbeidet ble utført av Otto Hagen og Johan Kirkeby. Senere ble ostebua delt for å gi plass for et ekstra soveværelse, og humorister fant da på å kalle dette ”Helvete” – delvis på grunn av temperaturen der vinterstid. Dermed var det ikke langt fra himmelrik til helvete i Gunstadsetersælet!

Sælet omkring 1935 med det såkalte Friis-rommet nærmest. Ragnhild Dahl står utenfor den ene sælsporten. Bygningen målte hele 26 meter, noe som resulterte i at huset var helt borte i drivsnø vinterstid. Enkelte vintre kunne således bare møna og pipene sees! Ukjent fotograf.

I 1995 ble halve bygningen flyttet som beskrevet neste side, slik at sælet i dag (2004) består av bu, gang, kjøkken og stue. I noenlunde samme operasjon ble også sælet forsynt med torvtak. Snekker var mellom annet Oddbjørn Heggevold, Fåvang.

Sælet høsten 2003. Foto: Kr. Dahl.

Friis-stuggu

I 1995 ble ”Friis-rommet”, ”Himmelrik” og ”peisestua” i sælet revet. ”Peisestua” og ”Friis-rommet” ble flyttet til ny tomt ovenfor fjøsene hvor de nå utgjør deler av en egen hytte kalt ”Friis-stuggu”. Mellom disse rommene ble det bygget kjøkken, og et vinkeltilbygg gav rom for to soveværelser og gang. Torstein Rudihagen, Thor Kvitrud og Jan Gryttlingslien sto for snekkerarbeidet, mens Pål Rudihagen ledet muringa, alle fra Ringebu.

Argumentene for å dele det gamle sælet var primært å få to atskilte bruksenheter framfor et bruksmessig lite praktisk sæl. Dernest var deler av den gamle tomta fuktig, og det var et problem at huset om vinteren ble helt borte i drivsnø. Allerede påfølgende vinter var snø-situasjonen betraktelig bedre, og flyttingen var slik sett vellykket.

Det gamle ”Friis-rommet” er forsøkt pietetsfullt restaurert. Den gamle peisen er gjenoppbygget, og Friis’ bord og skap er atter på plass. I taket henger fuglen som ved godvær begynner å svinge - da som nå. Seks gamle fotografier fra jaktselskapets tid finnes på veggene. Over døra pryder fire reinsdyrhorn med dato og jegernes navn veggen. Takbordet med det berømte kulehullet og de påskrevne kommentarene eksister mellom åsene. Og veggene har, som Friis selv beskriver det ”*ingen maling....men er blankskurt med sand og skjeftegras, og så hvite som tre kan bli..*”

Friisstuggu med ei snødekt Ramshøgd i bakgrunnen. Foto: Kr. Dahl, 2003.

Brændsælet

Brænd var fram til 1930-tallet husmannsbruk under Sygard Gunstad. Brænd setret da nedenfor Gunstadseter hvor de hadde sæl og fjøs. Brændkvea lå på nedsiden av Gunstadseter-kvea slik at veien⁶ delte disse fra hverandre. I boka ”Fråfløtte heimar i Ringeby” finnes følgende å lese: ”Breinna under Sygard Gunstad var opphaveleg eitt bruk, men vart seinare delt i to (.). Fyrste brukaren hette Nils (brukar i 1801) og skulle vera norddøl. Han rydda i tjukke skogen, gjorde det godt og vart omsider ein velståande mann. Kona hans heitte Kari. Den gongen hadde Breinna seter på Sørstulen, og hovudbølet Gunstad, setra på Jønnhalt. Men da Iver Randklev Gunstad, brukar frå 1787-1812, begynte å rydde seter i Setningen statsallmenning, ville og Nils dit med setra si. Det fekk han lov til og selde setra på Sør-Stulen til Lars Olsen Roen (.). Prisen var ein toårings ukse! Det er Nils Olsen Brend som er nemnt som velståenda husmann i boka ”Ringbu” av Ivar Kleiven. Det var han som møtte Seming Midtsjøen på Ringebuffjellet og baud han ein vaksen gjeldvedde mot at han skulle spare sauene hans. Det lova Seming – og heldt lovnaden”!

Bilde fra omkring 1920. Brændsetra kan skimtes i høyre bildekant. Den må ha blitt bygget omkring år 1800, og ble brukt fram til den ble revet på 1930-tallet. Ukjent fotograf.

Brændsetra ble revet på 1930-tallet. Brændsælet ble imidlertid gjenoppbygget på nedsiden av Gunstadseter-sælet. Flyttingen var motivert av behovet for overnattingskapasitet til fotturister, og det gamle sælet gav plass for to soveværelser til slik virksomhet. Etter dette var Brændkyrne sammen med Gunstad-bølingen sommerstid og ble mjølket i kufjøset på Gunstadsetra.

Restene etter grunnmuren til sælet og fjøset på den gamle Brændsetra ligger ca 50 meter nedenfor Riksvei 27 på et høydedrag på vestsiden av grasslettene. Sælet målte ca 6 ganger 4 meter og fjøset 8 ganger 4 meter. Brændkvea ble benyttet til beitedyr fra Brænd lenge etter 1930-tallet, og de siste gjerdene ble tatt ned omkring 1995.

⁶ Veien ble opprustet og delvis omlagt omkring 1935

Brændsælet, eller Vetl-stuggua, slik det ble gjenoppbygd på Gunstadsetra på 1930-tallet. Foto: Ivar Hansen, Moss, ca 1965.

I 1968 ble huset bortleid på åremål til Ivar Hansen, Moss, og i den forbindelse omfattende restaurert av leietager. Samme familie har siden leid Brændsælet.

Omkring 2000 ble hytta påbygd og restaurert slik at den nå har to soveværelser, stue, kjøkken, gang og provisorisk bad. Leietagerne samt Jan Gryttingslien og Bjørn Bergum, Ringebu, sto for arbeidet.

Brændsælet vinteren 2003. Rendalssølen kan skimtes i horisonten. Foto: Kr. Dahl.

Låven

Den tida kvea ble slått og høyet hesjet var det behov for låveplass. Fram til omkring 1960 sto det nederst på Gunstadseter-kvea en laftet låve med murt låvetrapp og kjøring. Det er ikke kjent når den var bygget.

*Låven på Gunstadsetra. F.v. Sten Adeler, Bergljot og Clara Nymark, omkring 1948.
Foto: trolig Stig Adeler.*

Øvrig bebyggelse

Omkring 1950 bygget familiene til Ragnhild Adeler og Clara Nymark to hytteanlegg på seter-kvea, henholdsvis "Ragnhildbu" og "Kvea". Begge eiendommene eies av deres etterslekt.

Gunstadsetra på 1950-tallet. Foto: trolig Stig Adeler.

Gunstadsetra omkring 1935. I forgrunnen kan en DNT-stein skimtes. Foto: Per Nymark.

Bilde fra rypejakta i 1982. I forhold til bildet over har stallen forsvunnet, mens "Kvila" og hyttene "Ragnhildbu" og "Kvea" har kommet til. Foto: Ole Kr. Dahl.

Seterdrift

Seterdrifta ble drevet her omtrent som på andre seter med ysting og også en del kjerning. Det ble fram til 1941 holdt geiter idet geitemjølka gav bedre pris for osten. I tillegg til kyr og geiter var også griser og høner med på setra.

Ulempen med setring i Setningslia må åpenbart ha vært den store avstanden hjem. I 1810 ble jordstykket "Slåa" på Sør-Stulen kjøpt. Det er godt mulig at kjøpet ble gjennomført for å få en slags hem-seter og hvilestasjon på turen innover. Så sent som på 1990-tallet var det fortsatt ringbygginger som kunne huske snakk om "Gunstadseter-råket" innover fra Sør-Stulen. Omkring 1900 ble imidlertid Venåsen i Venabygd kjøpt som hem-seter til Sygard Gunstad. Bølingen ble da flyttet opp til Venåsen omkring 1. juni, hvor den var et par ukers tid. Det ble da ystet og drevet vanlig seterstell også her. Fra Venåsen gikk turen videre til Gunstadsetra omkring St. Hans. Ruta gikk fra Venåsen til Bråtåseter, forbi Lyshaugen, Myrsetra, Bergstulvegen mot Svarttippa. Derfra til Dokkasetra og Raubekken nederst i Langbakken, og så veien forbi Forrestadseter til Gunstadseter. En startet da gjerne etter mjølking i åtte-tida om morgenen, og var framme i sekstida på ettermiddagen. Det er fortalt at det en forsommer lå så mye snø i Snødøldalen, at da seterfølget kom i midten av juni gikk det ikke likere enn at ei kjerre skled av veien og veltet. Denne var lastet med griseunger, som trillet nedover på snøfønnene. En av bakkene i Snødøldalen skal da visstnok også ha blitt kalt "Rekko-bakken" idet den måtte måkes før en kunne passere. I "fremmendboka" er det fra året 1937 notert: *"Den 16de juni 1937 flyttede vi fra Venaasen til Gunstadseteren. Surt, raat vær, men bra havn. Melkebil fra Sollien til Ringebu for Iste gang. Valdemar Dahl, Olaus Morken, Ivar Jonhaugen, Marta og Anna Haugen bivaanet flytningen"*. Omkring 15. september returnerte så vel bøling som budeier til Venåsen, før kua kom hjem for vinteren omkring 1. oktober.

Lenmann Hans Dahl fikk i løpet av sin brukstid (1884-1913) bygslet et lite tjern i lia øst for Gunstadsetra. Av denne grunn ble vannet kalt "Lenmannstjernet", og dette navnet har også blitt gjengitt på en del kart. I dag blir imidlertid tjernet kalt "Tjuvjetjønnet", og bygslinga har for lengst opphørt. Imidlertid tilligger det fiskerett til Sygard Gunstad i Atnasjøen, hvor det for øvrig ble bygget ny fiskebu omkring 1950.

Seterkvea, som utgjør ca 25 dekar, ble gjødslet og brukt som slåtteland. Kvea er til en viss grad overflatedyrka, men ikke slik at slåmaskin kunne brukes. Det ble slått med ljà og hesjet, og høyet ble lagret i låven fram til det ble tilstrekkelig slede-føre på høsten. En reiste da innover med fire til fem hester per tur, ofte med bistand fra nabogardene eller med innleid hjelp. Det kunne på det meste være opptil 15 sledelass slik at det ble tre til fire turer hver høst. Vintervegen hjem gikk gjennom Snødøldalen til Forrestadseter, videre til Venabygd og hjem. Denne turen er ca 30 km, noe som tok omkring 10 timer og som kunne være en hard og strabasios turn. Det fortelles om en gang det ble styggvær på hjemveien, slik at en i løpet av den første dagen bare kom ned i Snødøldalen med sledefølget. Hestene sto da igjen der om natta, nedbredt med ulltepper, før ferden fortsatte neste dag. Valdemar Dahl (1876-1955) skal ha fortalt om en tur han var med på, hvor det ble så ille at kjørkarene til slutt måtte grave seg ned i høyet. Tømmene ble bundet i sleden slik at hestene gikk etter eget hode. Etter timer i snøfokket hadde sledene plutselig stoppet. Gleden var

stor, da de oppdaget at den forreste hesten sto med hodet mot stallveggen på Forrestadseter!

Høykjøringa ble gjerne gjort i kombinasjon med vedhugst, som var en omfattende jobb. På grunn av ystinga sommerstid var behovet stort, og det var vanlig å hugge omkring 70 sledelass som ble kløvd og lagt i skålen. Ole Kristian Dahl (1922-1996) berettet i 1994 følgende om seterdrifta: ”Ysting og kinninga måtte forberedes året forut, - det var nemlig ikke små mengder av ved som skulle til. Så snart snøen kom om høsten, slik at det var brukbart ”sleaføre” måtte en ruste seg til ”lynninga”. Det skulle til mye mat. Det var mjøl til graut, flatbrød, kaku, kålvørkje og søvørkje og mye blodpølse og poteter. På Gunstadsetra skulle det til 70 slealass. Det var som regel 3-4 mann, Per Roen og Anton Narum var som regel fast mannskap, pluss et par mann til å hogge. Per og Anton kjørte som regel med tre hester. Det var ikke lang veg etter veden, men etter at den var kjørt fram til setra, noe som tok godt og vel ei uke, ble det lesset høy på sledene og kjørkarene kom hjem. De andre lå igjen og saget for hånd og kløyvet veden slik at den kunne få vårtørken.

Den samme operasjon måtte også gjentas i Venåsen. Her lå man imidlertid bare 14 dager om våren og 14 dager om høsten, så det skulle derfor ikke til så mye ved der som på Gunstadsetra, og en sto noe friere med tidspunktet. Det ble imidlertid lengre kjøring. Som regel måtte en til Venåsmorka etter bjørkeved. Seterstellet for øvrig var likt i Venåsen og på Gunstadsetra, men i Venåsen gikk buskapen i hamnjordet og var således under kontroll. På Gunstadsetra gikk kua og geita ”uttamè”. Der var det imidlertid svært god hamnegang og kua kom som regel tidlig hjem om eftan, i motsetning til en del andre seterstuler der kua ofte la seg borte hvis ho ikke ble henta. Geitflokken kom som regel til setra en tur for å kvile midt på dagen, for deretter å ta en ny beiteøkt før mjølking.

Fra høyonna sommeren 1933. F.v. Olaus Morken, Sverre Hagen, Bjarne Lien, Ole Kulstad, Marit Marstein, Jørgine Slavolden (senere gift Strand), Bjarne Solbakken og Mina Slavolden. Ukjent fotograf.

Det å ha flinke budeier var mye om å gjøre, det ga seg utslag på "sommersdrotten". Her på garden var det budeie, underbudeie og "gjeltsvein". I tillegg til gardens buskap var bestandig "Brænd-kua" med til seters her. Det ble til sammen som regel over tretti melkekuer pluss geitflokken som varierte mellom seksti og sytti. Far fikk som regel 10 – 20 øre mer pr. ostekilo enn det som var vanlig fordi han hadde såpass stor geitemjølkinnblanding.

Det var lang arbeidsdag på setra. For å bli ferdig litt tidligere ble det nok også den gang brukt sommerstid, klokka minst en time for fort, selv om ordet sommerstid var et fremmed begrep. Selve budeie-arbeidet med mjølking og fjøspynting, og også pynting av møkkruker ute rundt husa var i seg sjøl mye arbeid, men i tillegg kom ysting og kjerning. Det var et arbeid som krevde stor nøyaktighet og et godt skjønn slik at osten ble av første klasse og lik i kvalitet. Det første var å separere all kumjølka. Deretter skulle skumma-mjølka varmes, ved passe temperatur ble det tilsatt løpe og mjølka skilte seg. Deretter ble kjuka tatt ut og mysen ble silt gjennom et klede. All kjuka ble så hengt opp i en så og fikk renne av seg. Kjuka ble brukt med mjølk på til dugurdsmat. Mysa ble så hatt over i ystepanner for å kokes til "mysesmør". På setra var det i hvert fall tre panner. Mysa måtte passes med stadig omrøring, særlig på slutten av kokinga måtte en passe så ikke det ble svidd smak på osten. Ved feitost-ysting ble all fløten og geitmjølka helt opp i mysa. Når mysusmøret var blitt passe brunt og en merket på røringa at det var passe fast, ble varmen under panna slukket og mysusmøret ble med en dertil skikket skolv hatt over i traug for så å bli rørt kaldt. Da skulle det til styrke og utholdenhet. En hadde en spesiell, nesten klubbelignende redskap til å røre kaldt med. Skulle osten få en fin konsistens måtte det kraftig og langvarig røring til. Dette var nok absolutt det tyngste arbeidet, og noe som ga seg synlig utslag på kvaliteten. Var osten "sanden" var det rørt for dårlig. Deretter skulle osten fylles i "ostekister" og stå natta over, for så å bli tatt ut av kistene og slettet dagen etter. Til å slette osten var det vanlig å bruke en dertil egnet bordkniv. Heime på garden ble det høvlet og spikret ostekasser. Ei helkasse rommet 12 oster a 4 kg. Ei halvkasse 6 oster. Med jevne mellomrom kom det så skyss fra garden som hentet osten. På den tid det var mest mjølk om sommeren ble det 7 oster om dagen, fra ca 280 – 300 liter mjølk. Her på garden hadde vi ei spesiell kjerre, "langarmkjerra" som ble brukt til ostekjøring. Med den dårlige vegen som var til Gunstadsetra var nok 6 kasser det mest vanlige lasset. Om høsten lå det alltid jegere på setra. Anna Brænd fungerte da som kokke for dem".

Mjølkekua var på Gunstadsetra siste gang i 1959. Allerede i 1957 hadde man bestemt seg for at det var siste året, slik at kyrne i 1958 var i Venåsen hele sommeren. Sommeren 1959 var imidlertid så tørr at det likevel ble nødvendig å flytte til Gunstadsetra midtsommers. De siste årene ble mjølka hentet med bil slik at det ikke lenger ble ystet. Budeier de siste årene var Ingrid og Johan Karlstadstuen fra Ringebru. Også høy og mose fra mosetagning rundt setra ble transportert på lastebil hjem i årene etter krigen. Kvea ble slått siste gang i 1952. Etter den tid har kvea årlig blitt benyttet som beiteland, og gjerdene er holdt i bra hevd. I tillegg blir beiteretten "uttagjerds" benyttet hvert år for så vel ungdyr som ammekyr med kalver.

Mosetagning ved Gunstadseter, sannsynligvis på 1940-tallet.

I tillegg til den ordinære seterdrifta har det på Gunstadseter blitt drevet med overnattings og serveringsvirksomhet. Som nevnt hadde Friis' "jagtselskab" sitt tilholdssted der, og ut fra beliggenheten på fjellovergangen mellom Gudbrandsdalen og Østerdalen er det vel ikke urimelig at det var en viss etterspørsel etter overnatting fra reisende. I annonsen vedrørende salg av Sygard Gunstad i 1883 opplyses det at "*Sæteren er den bekjendte Gunstadsæter, beliggende ved Sollien*". "Bekjendte" må vel i denne forbindelse antyde en ikke ubetydelig trafikk på 1870 og 80-tallet. Det opprinnelige sælet må ha vært relativt stort, selv før "Friis-rommet" ble bygget omkring 1860. Det gav ytterligere plass for faren folk den tida jegerne ikke benyttet det.

Professor J.A. Friis med følge drev jakt i Ringebufjellet fra året 1854. Ifølge Friis' brev til Hans Dahl ble rommet bygget i brukstiden til Gudbrand Gunstad (1827-1883), som var gardbruker fra 1856-1883. Bildet av jaktselskapet på Gunstadsetra på neste side er datert 1864, så mest sannsynlig ble Friis-rommet bygget mellom 1856 og 1864. Som en kuriositet kan det nevnes at hunden i forgrunnen er noenlunde identisk gjengitt på Uchermanns omslagstegning på førsteutgaven av "*Til fjells i ferien*". Fotografiene fra Gunstadsetra må åpenbart ha blitt lånt illustratøren for inspirasjon fra fjellheimen!

Fotografiet ble avfotografert for Lensmann Kristian A. Dahl i 1932, og det er mest sannsynlig han som har påført den vakre håndskriften. Han må for øvrig ha interessert seg for Friis og hans jaktselskap, og fikk mellom annet ordnet det slik at Friis' gamle rifle kom til Maihaugen på Lillehammer. Det eksisterer totalt seks bilder fra "jagtselskabets" tid på Gunstadsetra, ett av dem har påskriften "*Til Underbudeien paa Gunstadsæter 1893 fra Jagtselskabet*". Jegerne må således ha benyttet seg av setra helt fram til sommeren 1893, det vil si en periode på mer enn tretti år!

"Jagtselskabet" en sommerkveld i 1864, med besøk av Forstmester Barth og Sollia-presten med frue. Som titlene til selskapets medlemmer forteller, var det nok ikke hvem som helst som jaktet på Gunstadsøtra sommeren 1864. Fotografisk utstyr var den tiden totalt ukjent blant vanlig folk, og dette bildet er nok mest sannsynlig det eldste fotografi som eksisterer fra Ringebuffellet. Foto: trolig Jens Andreas Friis.

Mr. Lensmann Dahl.

Den Stue, som i sin Tid blev opført paa
Gunstadsøter, er bygget af etme Gun-
stad paa Bekostning af Prof. Rasch, som
omg. Michielof, Dorabben og Friis efter
indvillig Overenskomst med sin
Hustru og Sotrens datterinde Eder Guld-
brand Gunstad. Noget skriftlig tra-
aktat eller Overenskomst findes ikke.
Mundtlig vare vi bleve enige om
følgende: Stuen bliver Sotrens sine
fættende Eiendom, naar den sidde af Kom-
panien er død. Vi skulde have Ederes
til af bo i Stuen, naar nogen af os var
paa Sotren, saaf vel til at faa Kød,
Mælk, Smør, Brød etc. af Sotrens Eier.
Naar ingen af os var paa Sotren, skul-
de de andre Eier have vel til at benytte

Stuen eller Lade den benytte af andre.
Ladboet i Stuen, 3 Søjlerarme, Skabe
med hvad deri findes og saavidt orin-
dret, Kompagniets private Eendom,
bestaa af saavidt som er indført ved etme
Gjæstebud, som derom rimeligvis
vil kunne giere vindingens Bæste.
Os selv imellem var Overenskomsten
den, at ingen havde Lov til at sælge
eller overbæse til andre sin Andel
i Stuen uden de øvriges Samtykke,
heller ikke til at invitere med sig
nogen Gjæst uden sine Kammerher
Samtykke m. m.
Om Udligetheden af Stuen, Regna-
ration etc. overbeet der ingen Over-
enskomst, saavidt jeg erindrer.
med etfulde
J. A. Friis.
Chr. 10. 10. 84.

Friis' brev til Lensmann Hans Dahl som redegjør for formalitetene rundt "Friis-rommet". Han kjøpte Sygard Gunstad 14. april 1885. Brevet er åpenbart svar på henvendelse, og lensmannen må således ha vært tidlige ute med å skaffe seg oversikt over eventuelle heftelser på eiendommen. Foto: Kr. Dahl, 2004.

Fram til slutten av 1960-tallet hadde Den Norske Turistforening merket sti forbi Gunstadsetra. Setra fungerte da som betjent DNT-hytte for fotturister, som mellom annet kom fra Bjørnhollia. Dette ble regnet for å være en dryg dagsmarsj, så det var nok viktig å ha god mat når fotfolket endelig kom til seters i kveldinga! Det var således en betydelig trafikk av så vel fotturister som andre reisende over fjellet, kanskje spesielt etter at veien ble utbedret på 1930-tallet. En del år var sælet også åpent i påska, og på det meste overnattet det over tretti en påskenatt i løpet av disse årene!

Clara Nymark f. Dahl fortalte i 1994 om turer med sommergjester til Gunstadsetra på 1930-tallet: ”Bilvei var det ikke lenger enn til Forrestadseter, så derifra måtte man ta benene fatt – og det var enda langt til seteren – så da var det nok overnatting til å begynne med. Riklig beregnet vi fra Gunstad til setra ca 10 timer med hest. Men for en vidunderlig tur! Innom de forskjellige setrer til hvil og kaffepause. Og når det kom folk fra bygden var det stor stas med rømmevafler og sjokolade. Jeg tror det var rundt 1935 at det ble bilvei helt frem – og det var helt utrolig”!

På setertur! Clara Dahl i midten. Ca 1935, ukjent fotograf.

Det er bevart gjestebøker, eller "fremmendbok", som går sammenhengende fra 1933-1959 og som beretter om mye trafikk. Her er både navn, stilling, bosted, ankomst fra og avreise til samt datoer sirlig og samvittighetsfullt innført. Totalt er det mer enn 4500 navn med et årlig gjennomsnitt på 200 til 250. I tillegg eksisterer det også bok med memorandum fra de samme årene hvor lyrikken har latt seg utfolde blant de fjellfarende.

Sommeren 1942.					
Dato	Navn.	Født	Bosted	Kommet fra	Leist til:
7/7	Haar Clausen	1910	Oslo	Stoffelsen	Tomrasken
8/7	Kjennet Svenden	1911	Ravelin	Ravelin	Ravelin
9/7	Ada Johannsen	25/22	Hamar	Bjønndelli	Storfjellseter
9/7	Michael Mathisen	18/11	Hamar	Bjønndelli str	Storfjell-seter
9/7	Aage Wase	2/16	ELverum	Aznabru.	Lillehammer
9/7	Einar Rasch	11/16	Elverum	Aznabru.	Lillehammer
9/7	Jan Enger	12/02	—	—	—
10/7	Hans Mohr	1886	Oslo	Stoffelsen	Gauvalseter
11/7	Hase Langlie	1912	Fronheim	Nesset	Fyer
"	Harald	14/05	—	—	—
10/12	Signe Becheval	2/10	Ringebu	Musvollseter	Ringebu
10/12	Sigrid Larsen	11/22	Bukkelaget	Jans telen	Vulstjenn
11/7	Jens Johan Fos	12/15	—	—	—
11/7	Schulgaard	14/21	—	—	—
11/7	Valborg Holst	12/13	Oslo	Musvollseter	Ringebu
"	Ragnar Gjellakim	25/01	F. Åker	—	—
"	A. Gunnar Andreassen	1/3	Oslo	—	—
11/7	Hilgik Margan	—	Sollia	Sollia	—
11/7	Hilgik Margan	14/22	Sollia	Sollia	Kaugrum
"	Otto Brand	17/4-24	Sollia	Sollia	—
"	John Pedersen	15-34	—	—	Sollia
"	John Sanger	19/22	—	—	—
"	Ernst Sævi	23/13	—	—	Sollia
"	Gyrd Kvitte	11/26	—	—	Sollia
"	Hjge Brand	—	—	—	—
11/7	Eelg R. England	27/11-14	Eggen	Hunder	Eggen
"	John Enger	1/24	—	—	—
"	Magne Resell	1/14	—	—	—
11/7	Else Fosmann	1/20	F. Åker	Sollia	?

Side fra "fremmendboka" på Gunstadsetra, datert juli 1942. Foto: Kr. Dahl, 2004.

Sælet og Brændsælet ble sommerstid brukt til gjestevirksomhet, mens budeiene de siste årene etter krigen holdt til for seg selv i Kvila. Clara Nymark f. Dahl (1913-1996) drev serverings og gjestevirksomheten fram til 1968. Etter den tid har bolighusene på setra blitt benyttet som vanlige hytter og i forbindelse med ettersyn av beitedyr. Sælet sto nærmest ubenyttet fra 1975 til restaureringen på 1990-tallet, mens Kvila ble benyttet i ferier og på dagsbesøk.

Påsketurister fra Ringeby på besøk omkring 1938. F.v. Inger Dahl, Ragnhild Dahl, Gudbrand Sæther, Abraham Nymark og Ole Kr. Dahl. Gudbrand Sæther var innleid påskevert for skiturister fra Rondane. Foto: Per Nymark.

Seteridyll sommeren 1937. Ragnhild Dahl til høyre. Ukjent fotograf.

...og seteridyll av nyere dato. Foto: Kr. Dahl, 2003.

Gunstadsetra sommeren 2004. Bygningene er fra venstre Friis-stuggu, Kvila, geitehuset, fjøset, sælet og Brændsælet. Foto: Kr. Dahl.